

né době pocít, že Česká republika začíná rapidně dohánět západní Evropu. Uvedené údaje však dosvědčují, že podíl cizinců v ČR je ve srovnání se Západem stále zhruba poloviční. Zajímavé je však srovnání s ostatními zeměmi střední Evropy. Z něho totiž vyplývá, že podíl cizinců v České republice je nejméně dvakrát tak velký jako v další zemi s největším podílem cizinců ve střední Evropě, kterou je Maďarsko.

Jako socioložka, do jejíhož výzkumného zorného úhlu patří i otázka občanství a péče, považuji předkládanou knihu za významný příspěvek k současnému bádání v této oblasti. Neznám jinou knihu zaměřující se na český kontext, která by takto přehledně mapovala a analyzovala současný i historický institucionální kontext obklopující poskytování péče (a především péče o děti). Kniha nám umožňuje vidět nejen odlišnosti mezi současností a komunistickou minulostí, ale především ukazuje na kontinuitu a podobnosti mezi oběma obdobími. Reviduje také mnohé mylné předpoklady, které panují o sociálních státech obou politických a ekonomických režimů. Tato studie tak vychází vstříc nejen domácím vědcům, které zajímá proměna institucionálního kontextu péče a téma občanství, ale odpovídá i na mezinárodní snahy, jež usilují o zmapování různých institucionálních kontextů péče napříč Evropou. A nejde jen o vědce sdružené v projektu FEMCIT (viz současné akce COST).

Za výjimečně zajímavou a potřebnou považuji osobně zejména kapitulu třetí, neboť ta nabízí kritický pohled na současné uspořádání péče s odkazem na situaci v minulém politickém režimu. Kapitola pátá podle mého názoru vzbudí další diskuse, přičemž v ní nacházím nejméně dva body, které je mohou vyvolat. Ten první se váže k odkazu romistiky, etnologie a etnografie a jejich příspěvku do balíku vědění o genderových vztazích v dnešních romských rodinách a komunitách, jímž české sociální vědy dnes disponují. V této souvislosti se diskuse pravděpodobně dotkne i termínu „ethno-methodological studies“, který autorka pro popis těchto tří vědeckých disciplín zvolila a který působí nejasně (s. 173). Druhý bod představuje příčinný vztah mezi socioekonomickým statusem romských rodin a jejich porodností (s. 191).

Nejen kapitola o romské minoritě, ale celá kniha vyzdvihuje jednu zásadní okolnost, která by měla angažovanou akademickou obec značně rmoutit. Ukazuje totiž, že ženy, jež jsou v České republice marginalizovány nejvíce, ať již jde o osamělé matky či romské ženy, nemají ve veřejném a politickém prostoru skutečné zastání. Tato kniha zviditelňuje překážky, kterým musí tyto ženy čelit. A tím podle mého soudu jednoznačně vyzývá k jejich odstranění, jež se musí stát důležitým bodem v agendě české ženské lobby.

AMBIVALENTNÍ MNOHOTVÁRNOST GENDEROVÉ ROVNOSTI /

MARTINA KAMPICHLER

VERLOO, M. (ED.). 2007. *MULTIPLE MEANINGS OF GENDER EQUALITY.*

A CRITICAL FRAME ANALYSIS OF GENDER POLICIES IN EUROPE. BUDAPEST, NEW YORK: CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY PRESS.

Sborník *Multiple Meanings of Gender Equality* vznikl v rámci projektu „MAGEEQ: Policy frames and implementation problems: the case of gender mainstreaming“, který byl

v letech 2003–2005 financován Evropskou unií (EU) v rámci Pátého rámcového programu Evropské komise. Prezentuje výsledky tohoto mezinárodního projektu, do kterého byly

jako metodologie výzkumů, jejichž pomocí se k takovým výsledkům dochází. Navíc, i když jsou kognitivní schopnosti předpokladem úspěšné kariéry, nejsou vším. Další významný tematický okruh dosavadního bádání v této oblasti se zaměřil na stereotypy a jejich vliv na individuum během socializace. Snižování výkonu žen/dívek, nižší míra podpory ze strany rodičů a vyučujících vede ke sníženému sebehodnocení a motivaci. Navíc je věda líčena jako oblast, která vykazuje a vyžaduje typicky stereotypní maskulinní vlastnosti, to vše pak ovlivňuje výběr kariérních drah dívek a mužů. Zucco své vystoupení uzavřela s tím, že většina dosud provedených výzkumů se zaměřuje převážně na ženy, zatímco muže nechává stranou, výzkumy schopností dívek a chlapců byly dosud doménou psychologie a angloamerických zemí, je proto čas, aby se na toto téma zaměřily i další vědní disciplíny a byly do něj zahrnuty i další země. Je také třeba podpořit kritický výzkum metodologií projektů.

Aiste Uroniene ve svém příspěvku „Teenagers Images of the Female Scientist in Technological and Physical Science“ představila kvantitativní studii provedenou na populaci litevských 16letých až 17letých dětí. Respondenti/ky byli/y požádáni/y, aby napsali/y, jak si představují vědce a vědkyni. Celkem se objevily čtyři typy zobrazování vědkyň: 1. atraktivní a kompetentní, 2. neatraktivní, 3. sexuálně vyzývavá vědkyně a 4. neutrálně působící vědkyně. Chlapci přitom měli podstatně silnější tendenci vnímat vědkyně stereotypně, zatímco dívky je vnímaly neutrálně nebo až v pozitivním smyslu idealizovaně.

Inge Bleijenberg představila výzkum zaměřený na představy o ideálním vědeckém pracovníkovi a vědecké pracovníci mezi šesti nizozemskými děkany z oblasti tzv. tvrdých i měkkých věd. Autorky studie zjistily, že v obou skupinách dochází k tomu, že jsou ženy konstruovány jako jiné („othering“ women) a odlišné od normy. Mezi univerzitami jsou shodné názory na ideálního pracovníka, co se týče vědy jako všudypřítomného poslání, které vyžaduje plnou pozornost člověka. Paradoxně mají představy o ideálním akademiko-

zapojeny vědkyně ze šesti členských států EU – Maďarska, Nizozemí, Rakouska, Řecka, Slovinska a Španělska. Hlavním cílem projektu byla analýza debat o politikách genderové rovnosti jak na úrovni EU, tak v rámci vybraných členských států. Výsledky projektu jsou obsahem čtyř hlavních částí recenzovaného sborníku

První část se zabývá teoretickými a metodologickými základy a evropským kontextem studie. V první kapitole prezentují autorky Mieke Verloo a Emanuela Lombardo kritickou analýzu rámců (Critical Frame Analysis) jakožto analytický přístup, který vznikl v rámci projektu. Spojuje poznatky z teorií sociálních hnutí s prvky genderových a politických teorií. Hlavním cílem tohoto přístupu je zkoumat, jak jsou politické problémy (policy problems) různými způsoby definovány a popisovány v parlamentních debatách, projevech a v materiálech NNO. Analýza se soustředí na desetiletí po 4. světové konferenci OSN o ženách v Pekingu (tj. období 1995–2005). Vychází z předpokladu, že formulace politických problémů není pouhým popisem skutečnosti, ale tvoří součást procesů, které konstruují význam a smysl reality. Nabízí zajímavé možnosti zkoumat a srovnávat politiky genderové rovnosti nejen mezi jednotlivými státy, ale také mezi úrovní EU a úrovní členských států (s. 31–40). Verloo a Lombardo prezentují tento přístup v kontextu tří politických a teoretických diskusí spojených s tématem genderové rovnosti: gender a jiné nerovnosti, definice politického v souvislosti s dichotomií veřejné/soukromé sféry a otázka, kdo má hlas v procesu tvoření politik genderové rovnosti (s. 24–31).

V rámci druhé kapitoly pak Emanuela Lombardo a Petra Meier zkoumají z hlediska kritické analýzy rámců vývoj podpory genderové rovnosti ze strany EU. Zároveň tato kapitola představuje zázemí pro následující kapitoly s případovými studiemi.

Tyto kapitoly, které představují výsledky z lokálních kontextů, se dělí do dvou částí. Kapitoly 3 až 5 prezentují komparace výsledků ze všech zapojených států a z kontextu EU vzhledem ke třem tematickým oblastem – genderové nerov-

nosti v politice, rodinné politice, domácímu násilí. Vyznačují se velmi podobnou strukturou: Nabízejí krátký úvod do dané tematiky, poté prezentují hlavní a alternativní rámce, které se vyskytují v debatách jak v lokálních kontextech, tak na úrovni EU, a aktéry, kteří je vyjadřují. Následuje rozbor identifikovaných rámců z hlediska témat, která jsou v těchto rámcích vynechána, jejich případných vnitřních rozporů a tematizace dalších nerovností (mimo genderových). Kapitoly končí srovnáním zapojených kontextů; ve svých závěrech tyto tři kapitoly nabízejí nejen zajímavé náhledy na politické priority v popsanych tematických okruzích, ale také přehled, do jaké míry jsou feministicky motivované rámce a způsoby definice problémů (které např. podporují různé NNO) zapojené do parlamentních debat a jakou hrají roli v kontextu vládních dokumentů. Přesvědčivosti kritické analýzy rámců jako analytického přístupu ale poněkud ubírá to, že autorky v těchto kapitolách, stejně jako v následující části, prezentují jen výsledky analýzy. Proces rekonstrukce rámců ze souboru dat/textů proto pro čtenáře/řku zůstává přístupný jen v teoretické rovině. Ta je však pečlivě dokumentována. Kromě výkladu v první kapitole a přiložených otázek, které autorkám pomohly při rekonstrukci rámců, nabízí každá kapitola podobný soupis analyzovaných textů.

Kapitoly 6–9 v třetí části se věnují specifickým tématům v kontextu jednotlivých členských států. Jedná se o politiky Slovinska a Rakouska zabývající se prostitucí, dále o práva leseb a gayů ve Španělsku, antidiskriminační politiky v Maďarsku a překrývání migračních politik a politik genderové rovnosti v Nizozemí. Díky svému lokálnímu důrazu nabízejí tyto kapitoly prostor k tomu, aby se analýza mohla více zaostřit na vývoj politických debat a tím i na kontext a časový sled výskytu různých rámců. Vzniká tak větší prostor pro zkoumání role NNO v politických debatách.

V těchto kapitolách se však také ukazuje omezení analytického přístupu, které v úvodní kapitole tematizují i autorky samy (s. 40). Kritická analýza rámců je mimo jiné ome-

vi na společenskovědních fakultách podobu typické vědkyně na přírodních a technických fakultách a naopak. Zatímco na přírodních a technických fakultách se vysoce cení společenský přínos, na společenskovědních fakultách je nejdůležitější výkon a základní výzkum. V obou případech jsou ženy shledány jako ty, které této normě nevyhovují. To podle Bleijenberg ukazuje na to, že vlastní binarita mezi maskulinní normou a femininní jinakostí je daleko konstantnější než vlastní myšlenkový obsah konstrukce ideálního jedince.

Příspěvek s názvem „Gendered Images of Relationships with Boys in Female Engineering Students: Issues of Masculinity and Femininity“ (Alexandra Araujo, Cristina Vieira) se zaměřil na to, co odrazuje studentky od studia techniky. Je to diskurs, který privilegiuje vztahy mezi muži a jejich charakter, naopak ženy snižuje diskurs, který zdůrazňuje odlišnost situace (dívka na technice), a diskurs, který dělá z dívek osoby se stejnými charakteristikami z důvodu, že jsou minoritou. Podle Vieiry je třeba pokusit se dekonstruovat binaritu kategorií femininity a maskulinity. Také dva následující příspěvky sekce, pronesené Hildou G. Corneliusen a Doinou Balahur, se týkaly situace vyloučení žen z technických věd.

V odpoledních hodinách proběhlo dalších pět sekcí: Věda jako pracovní aktivita, Gender ve výzkumném obsahu, Vědecká excellence, Politiky na podporu genderové rovnosti ve výzkumu a Gender a věda v neevropských zemích.

V rámci sekce 4 – Věda jako pracovní aktivita – vystoupila s přednáškou Francesca Bettio, která zdůraznila nutnost zkoumat ve vědě muže, o kterých nevíme prakticky nic – jakým způsobem se potýkají s proměnami vědy, proměnou pracovní kultury, mobilitou atd. Jako hlavní překážky rovnému uplatnění žen ve vědě uvedla nedostatečné síťování a kariérní podporu, dvojité standardy, sexismus a sexuální obtěžování. Hovořila dále např. o proměně výpočetních technologií (ICT) od oblasti, která byla považována za ženskou a vyžadující jemné prsty, k oblasti považované za mužskou, technickou disciplínu.

zena na zachycení a rekonstruování rámců a jejich kritickou diskusi. Není však s to odpovědět na otázky, jako například: Proč jistý rámec vzniká ve specifické formě? Proč jisté rámce získávají vliv a jiné ho naopak ztrácejí? To znamená, že tento přístup není vhodný k tomu, aby zachytil diskursivní dynamiky. Do budoucna se proto jako zajímavá možnost jeví kombinace kritické analýzy rámců s diskursivně-analytickými přístupy/poznatky.

Kapitoly však zcela nevyčerpávají všechny možnosti, které kritická analýza rámců nabízí samostatně. Například příspěvek zabývající se vývojem antidiskriminačních politik v Maďarsku sice pečlivě dokumentuje rámce, které charakterizují vývoj těchto opatření, opomíjí však hlubší propojení/srovnání těchto rámců se způsoby, jak se antidiskriminační opatření prezentuje v rovině EU. Z analýzy se tak vytrácí potenciální (ne)vliv rámcování EU v této oblasti na vývoj v maďarském kontextu (kupříkladu při vyjednávání vstupu do EU nebo hodnocení maďarských politik ze strany EU). V případě antidiskriminačních opatření je to zvlášť škoda, protože tato oblast je v kontextu EU jedna z nejvyvinutějších.

Poslední část sborníku se vrací ke třem tématům, na základě kterých autorky v úvodní kapitole představily téma genderové rovnosti, a rozšiřují je o poznatky z analýzy. Sborník nabízí nové zajímavé informace pro lepší porozumění způsobům diskursivní konstrukce politik k podpoře

genderové rovnosti. Poukazují na to, jak je význam a smysl genderové rovnosti, jakožto cíle těchto politik, ovlivněn různými diskursivními procesy. Ty vedou k tomu, že koncept genderové rovnosti je přizpůsobený stávajícím rámcům politik, rozšířený, zúžený, nebo dokonce podrobený jiným cílům. Jako příklad zde mohou sloužit rodinné politiky zaměřené na sladování pracovního a soukromého života. Koncept sladování, který dříve směřoval k férovějšímu genderovému rozdělení neplacené práce a zpochybnění tradičních genderových rolí, se časem stal nástrojem efektivnějšího zapojování žen do pracovního trhu (s. 109–132, 281). To je však jen jeden z příkladů ambivalentních mnohotvárností, které genderová rovnost na základě těchto procesů získává.

Sborník tak poukazuje na nutnost pokračovat ve zkoumání těchto procesů a zpochybňovat rétoriku genderové rovnosti jak vládních dokumentů, tak dokumentů EU. K tomu je publikace podařeným, důležitým a inovativním příspěvkem – především z hlediska mezinárodní komparace v kontextu EU. Přináší také nové výzkumné otázky například v souvislosti s integrací analýzy rámců s diskursivně-analytickými přístupy. Zároveň nabízí základní přehled stěžejních témat týkajících se podpory genderové rovnosti a poukazuje na propojení úrovně EU a úrovně členských států. Z tohoto hlediska může publikace sloužit také jako úvod do tematiky politik k podpoře genderové rovnosti.

JOHNSON, J. E., ROBINSON, J. C. (EDS.). 2007.
LIVING GENDER AFTER COMMUNISM. BLOOMINGTON:
 INDIANA UNIVERSITY PRESS / MARTINA HYNKOVÁ

Sborník prací o „žitém genderu“ v období postkomunismu nabízí poutavý přehled témat, kterým se věnují vědkyně odlišných disciplín ze zemí bývalého sovětského bloku. Sestavily jej Janet Elise Johnson – profesorka působící na Brook-

lynské univerzitě v New Yorku, která se dlouhodobě zabývá postsocialistickými společenskými procesy a různorodostí transnacionálních prostorů – a Jean C. Robinson, profesor-

První příspěvek Kristi Dautzenberg z Německa s názvem „If my organization is successful, I'm successful, too?“ – *A Gendered Perspective on Organization and Individual Success in German Non-university Research Institutions* se věnoval tématu úspěchu. Důležitým konceptem, který představila, byl koncept „participativní bezpečnosti“, který ukazuje, že ženy v jejich výzkumu se necítí bezpečně z hlediska sdílení nových informací se svými kolegy v důsledku konfliktů o zdroje. Druhý příspěvek dr. Heike Kahlert z Německa s názvem „Fragile career choices: (Gendered) risks in the transition from the dissertation to the post-doc phase“ se věnoval tématu přechodu mezi Ph.D. a postdokem a rizikům s ním spojeným. Ta jsou podle dr. Kahlert vysoce genderovaná. V třetím příspěvku s názvem „Perception of work-family tensions in university careers – barrier or buffer?“ se Andrea Leitner věnovala analýze kombinování pracovního a soukromého života, když identifikovala dva základní přístupy: 1. problém je spojován s časovými omezeními (a neideální drahou žen matek); 2. problém neleží v mateřství, ale v kultuře, ve které dominují muži. V rámci těchto dvou přístupů jsou pak také definovány nástroje pro jeho řešení. V rámci prvního je řešení spatřováno mimo univerzity, v rámci druhého je důraz kladen na proměnu vědecké kultury. Čtvrtý příspěvek s názvem „Domestic responsibilities: a glass obstacle?“ Ineke Casier se věnoval výzkumu vlivu domácích prací na kariéru žen v oblasti fotoniky, nového, rychle se rozvíjejícího, silně maskulinizovaného oboru, který se zabývá „hrou světél“. Podle jejího zjištění jsou ženy stejně nebo více ambiciózní než jejich mužští kolegové. Nicméně přestože jak muži, tak ženy uváděly, že mají problém s kombinací práce a domácích povinností, nepovažují to za důležitou překážku. Výzkum však ukázal, že osoby, které jsou primárně odpovědné za chod domácnosti, a ti, kteří sdílejí odpovědnosti rovným dílem, pracují signifikantně méně hodin. Ukazuje se také, že muži pracují více a mimovědecký čas tráví, na rozdíl od žen, konzultacemi, prací na volné noze, administrativou a managementem. To může vést z dlouhodobého hlediska k negativním dopadům na kariéry žen. Pátý příspěvek Helen Schiffbaenker z Joanneum Research v Rakousku